

KOMISSION SUOSITUS,

annettu 27 päivänä marraskuuta 2013,

rikoksesta epäiltyjen tai syytettyjen oikeudesta oikeusapuun rikosoikeudellisissa menettelyissä

(2013/C 378/03)

EUROOPAN KOMISSIO, joka

ottaa huomioon Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen ja erityisesti sen 292 artiklan,

sekä katsoo seuraavaa:

- (1) Tämän suosituksen tarkoituksena on vahvistaa rikoksesta epäiltyjen tai syytettyjen ja neuvoston puitepäättöksen 2002/584/YOS⁽¹⁾ mukaisissa eurooppalaista pidätysmääräystä koskevilla menettelyissä etsittyjen henkilöiden oikeutta oikeusapuun rikosoikeudellisissa menettelyissä ja siten täydentää Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2013/48/EU⁽²⁾ mukaista oikeutta käyttää avustajaa ja helpottaa tämän oikeuden tosiasiallista käyttöä.
- (2) Oikeus oikeusapuun rikosoikeudellisissa menettelyissä vahvistetaan Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklan 3 kohdassa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kohdan c alakohdassa. Se tunnustetaan myös kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 3 kohdan d alakohdassa. Peruseriaatteet, joihin oikeusapujärjestelmän on perustuttava, esitetään Yhdistyneiden kansakuntien asiakirjassa Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems (Oikeusavun saatavuutta rikosoikeusjärjestelmissä koskevat periaatteet ja suuntaviivat), jonka YK:n yleiskokous hyväksyi 20 päivänä joulukuuta 2012.
- (3) Avustajan käyttämistä koskevan oikeuden soveltamisalasta ja sisällöstä säädetään direktiivissä 2013/48/EU, eikä minkään tässä suosituksessa pitäisi tulkita rajoittavan asianomaisessa direktiivissä säädettyjä oikeuksia.
- (4) Rikosoikeudellisissa menettelyissä rikoksesta epäillyllä tai syytetyllä on oikeus käyttää avustajaa siitä lähtien, kun toimivaltaiset viranomaiset ovat antaneet hänelle joko virallisella ilmoituksella tai muulla tavoin tiedon siitä, että häntä epäillään tai syytetään rikoksesta, ja riippumatta siitä, onko hän menettänyt vapautensa. Oikeutta käyttää avustajaa sovelletaan siihen saakka, kun kyseinen menettely on saatettu päätökseen, millä tarkoitetaan sen kysymyksen lopullista ratkaisemista, onko epäilty tai syy-

tetty rikoksen tekijä, sekä tarvittaessa tuomion antamista ja muutoksenhaun ratkaisemista. Samaa aikajännettä olisi sovellettava oikeuteen saada oikeusapua.

- (5) 'Avustajalla' tarkoitetaan tässä suosituksessa kaikkia henkilöitä, jotka ovat jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti, mukaan lukien hyväksytyn elimen antaman akkreditoinnin perusteella, päteviä ja oikeutettuja antamaan oikeudellisia neuvoja ja apua epäillyille ja syytetyille.
- (6) 'Oikeusavulla' tarkoitetaan jäsenvaltion myöntämää rahoitusta ja apua, jolla varmistetaan, että oikeutta avustajaan voidaan käyttää tehokkaasti. Rahoituksen olisi katettava rikosoikeudellisissa menettelyissä epäillyille tai syytetyille ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevilla menettelyissä etsityille aiheutuvat puolustuksen kulut ja oikeudenkäyntikulut.
- (7) Jos epäillyllä, syytetyllä tai etsityllä ei ole varaa maksaa puolustuksen kuluja tai oikeudenkäyntikuluja tai osaa näistä kuluista, heidän olisi voitava saada oikeusapua siinä määrin kuin oikeuden toteutuminen sitä edellyttää.
- (8) Kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä vahvistetaan, epäillyltä tai syytetyltä ei pitäisi edellyttää, että hänen on epäilyksettömästi todistettava varojensa riittämättömyys. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että kukin seuraavista kriteereistä olisi otettava huomioon erikseen, kun määritetään, edellyttääkö oikeuden toteutuminen maksuttoman oikeusavun myöntämistä: rikoksen vakavuus, tuomion ankaruus, asian monimutkaisuus ja epäillyn tai syytetyn henkilökohtainen tilanne.
- (9) Lisäksi ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että oikeuden toteutumista koskevan kriteerin olisi periaatteessa katsottava täyttyvän, jos rikosseuraamuksena voi olla vapaudenmenetys.
- (10) Päätös siitä, myönnetäänkö rikosoikeudellisen menettelyn yhteydessä oikeusapua, olisi tehtävä riittävän ajoissa, jotta epäilty tai syytetty voi esittää asiansa konkreettisesti ja tehokkaasti.

(¹) Neuvoston puitepäättös 2002/584/YOS, tehty 13 päivänä kesäkuuta 2002, eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisestä luovuttamismenettelyistä (EYVL L 190, 18.7.2002, s. 1).

(²) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/48/EU, annettu 22 päivänä lokakuuta 2013, oikeudesta käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa menettelyissä ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevilla menettelyillä sekä oikeudesta saada tieto vapaudenmenetyksen aikana yhteyttä kolmansiin henkilöihin ja konsuliviranomaisiin (EUVL L 294, 6.11.2013, s. 1).

(11) Oikeusalan toimijoiden riippumattomuuden vuoksi puolustuksen hoitamisesta päättävät ensisijaisesti epäilty, syytetty tai etsitty henkilö itse ja hänen edustajansa. Jotta voidaan varmistaa oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuden takaamiseksi tarvittava oikeusavun korkea ammatillinen taso, jäsenvaltioiden olisi perustettava tehokkaita järjestelmiä oikeudenkäyntiavustajien yleistä laadunvarmistusta varten. Tätä varten jäsenvaltioiden olisi otettava käyttöön oikeudenkäyntiavustajien akkreditointijärjestelmiä. Joka tapauksessa jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että jos oikeusavussa tapahtuu laiminlyönti, joka on ilmeinen tai tuodaan riittävällä tavalla jäsenvaltion tietoon, asiassa ryhdytään toimenpiteisiin.

(12) Puolustusasianajajille ja oikeudesta oikeusapuun päättävälle henkilölle, kuten syyttäjille, tuomareille ja oikeusapulautakuntien jäsenille, olisi annettava asianmukaista koulutusta oikeusavun tosiasiallisen saatavuuden edistämiseksi.

(13) Asianajajan ja asiakkaan välisen luottamuksen tärkeyden vuoksi toimivaltaisten viranomaisten olisi mahdollisuuksien mukaan otettava huomioon epäillyn tai syytetyn toivomukset oikeudenkäyntiavustajan valinnassa. Kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä vahvistetaan, viranomaiset voivat kuitenkin jättää tällaiset toivomukset huomiotta, jos niillä on asianmukaiset ja riittävät perusteet katsoa, että tämä on välttämätöntä, jotta oikeus toteutuisi.

(14) Tässä suosituksessa kunnioitetaan perusoikeuksia ja otetaan huomioon Euroopan unionin perusoikeuskirjassa sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä eurooppalaisessa yleissopimuksessa tunnustetut periaatteet. Tällä suosituksella pyritään erityisesti edistämään oikeutta vapauteen, oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja oikeutta puolustukseen. Suositusta olisi tulkittava ja se olisi pantava täytäntöön tämän mukaisesti.

(15) Siltä osin kuin Euroopan unionin perusoikeuskirjassa määrätään oikeuksista, jotka vastaavat niitä oikeuksia, joista määrätään ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä eurooppalaisessa yleissopimuksessa, asianomaisten oikeuksien merkityksen ja soveltamisalan olisi oltava sama kuin mainitussa yleissopimuksessa. Tämän suosituksen asiaa koskevia säännöksiä olisi siten tulkittava ja ne olisi pantava täytäntöön kunnioittaen näitä oikeuksia siten kuin niitä on tulkittu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä.

(16) Jäsenvaltioiden olisi ilmoitettava komissiolle tämän suosituksen johdosta toteuttamistaan toimista.

(17) Komission olisi viimeistään neljän vuoden kuluttua tämän suosituksen tiedoksiantamisesta arvioitava, tarvitaanko lisätoimia, esimerkiksi lainsäädäntötoimenpiteitä, sen varmistamiseksi, että tämän suosituksen tavoitteet saavutetaan kaikilta osin,

SUOSITTAA:

1 JAKSO

KOHDE JA SOVELTAMISALA

1. Tämä suositus koskee rikosoikeudellisissa menettelyissä epäiltyjen tai syytettyjen ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä etsittyjen henkilöiden oikeutta oikeusapuun, ja sillä pyritään varmistamaan, että direktiivin 2013/48/EU mukaista oikeutta avustajaan voidaan käyttää tehokkaasti.

2. Rikosoikeudellisissa menettelyissä epäillyillä tai syytetyillä olisi oltava oikeus oikeusapuun siitä lähtien, kun heitä epäillään rikoksesta. Tämän oikeuden olisi oltava voimassa siihen saakka, kun menettelyt on saatettu päätökseen.

2 JAKSO

OIKEUSAVUN SAATAVUUS

Oikeus oikeusapuun

3. Jäsenvaltioiden olisi toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että epäillyillä, syytetyillä ja etsityillä on tosiasiallinen oikeus oikeusapuun, jotta varmistetaan heidän oikeutensa oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin tämän suosituksen mukaisesti.

4. Epäillylle, syytetylle tai etsitylle olisi myönnettävä oikeusapua ainakin jos hänen taloudellinen tilanteensa on sellainen, ettei hänellä ole varaa maksaa puolustuksen kuluja tai oikeudenkäyntikuluja tai osaa näistä kuluista (tarveharkinta), tai jos oikeusapu on välttämätöntä, jotta oikeus toteutuisi (aiheellisuusharkinta).

5. Olisi toteutettava kaikki tarvittavat toimenpiteet, jotta kaikki olennaiset tiedot oikeusavusta rikosoikeudellisissa menettelyissä olisivat epäillyn, syytetyn tai etsityn saatavilla vaivattomasti ja ymmärrettävässä muodossa. Näitä tietoja ovat tieto siitä, milloin ja mistä oikeusapua haetaan, selkeät perusteet sen ratkaisemiseksi, onko henkilöllä oikeus oikeusapuun, sekä tieto valitusmahdollisuuksista tilanteissa, joissa oikeusapu on evätty tai oikeudenkäyntiavustajan antama oikeusapu ei riitä.

Tarveharkinta

6. Kun oikeutta oikeusapuun arvioitaessa edellytetään varojen riittämättömyyttä (tarveharkinta), hakijan taloudellista tilannetta olisi arvioitava sellaisten objektiivisten tekijöiden perusteella kuin tulot, omaisuus, perhetilanne, elintaso ja puolustusasianajan käyttämisestä aiheutuvat kulut. Kun oikeusapua haetaan lapselle, olisi otettava huomioon lapsen omat varat, mutta ei hänen vanhempiansa tai vanhempainvastuunkantajan varoja.
7. Jos tarveharkinnassa otetaan huomioon samassa taloudessa asuvan perheen tulot, mutta yksittäiset perheenjäsenet ovat riitaantuneet eikä heillä ole tasavertaista mahdollisuutta käyttää perheen tuloja, olisi otettava huomioon ainoastaan oikeusapua hakevan henkilön tulot.
8. Tutkittaessa epäillyn, syytetyn tai etsityn varojen riittämättömyyttä olisi otettava huomioon kaikki olennaiset tosiseikat.
9. Jos jäsenvaltiot määrittelevät kynnysarvon, jonka ylittyessä henkilön oletetaan pystyvän osittain tai kokonaan maksamaan puolustuksen kulut ja oikeudenkäyntikulut, niiden olisi kynnysarvoa asettaessaan otettava huomioon 6 kohdassa tarkoitettut tekijät. Tällaisen kynnysarvon olemassaolon ei kuitenkaan pitäisi estää henkilöitä, joiden varat ylittävät kynnysarvon, saamasta oikeusapua kuluja tai niiden osaa varten, jos heidän varansa eivät riitä kattamaan käsiteltävänä olevasta asiasta aiheutuvia kuluja.
10. Epäillyltä, syytetyltä tai etsityltä ei pitäisi edellyttää sen todistamista epäilyksettömästi, että hänen varansa eivät riitä kattamaan puolustuksen kuluja ja oikeudenkäyntikuluja.

Aiheellisuusharkinta

11. Kun tutkitaan, edellyttääkö oikeuden toteutuminen oikeusavun myöntämistä (aiheellisuusharkinta), olisi arvioitava muun muassa asian monimutkaisuutta, epäillyn, syytetyn tai etsityn sosiaalista ja henkilökohtaista tilannetta, rikoksen vakavuutta sekä mahdollisen seuraamuksen ankaruutta. Kaikki olennaiset tosiseikat olisi otettava huomioon.
12. Silloin kun henkilöä epäillään tai syytetään rikoksesta, josta voidaan määrätä vankeusrangaistus, ja tilanteissa, joissa oikeudellisen avustajan käyttö on pakollista, olisi katsottava, että oikeusavun myöntäminen edistää oikeuden toteutumista.

13. Jos epäillylle, syytetylle tai etsitylle on myönnetty oikeusapua aiheellisuusharkinnan perusteella, oikeusavun kulut voidaan periä takaisin, jos henkilö tuomitaan lopullisesti rikoksesta, edellyttäen että hänellä on 6–10 kohdan mukaisesti määrittäen varaa maksaa kulut perintäajankohtana.

Oikeusapuhakemuksia koskevat päätökset

14. Oikeusapu olisi myönnettävä tai evättävä riippumattoman toimivaltaisen viranomaisen tekemällä päätöksellä viipymättä riittävän ajoissa, jotta epäilty, syytetty tai etsitty ehtii valmistella puolustustaan tehokkaasti ja konkreettisesti.
15. Epäillyllä, syytetyllä tai etsityllä olisi oltava oikeus siihen, että päätöksiä, jotka koskevat hänen oikeusapuhakemuksensa hylkäämistä kokonaan tai osittain, tarkastellaan uudelleen.
16. Jos hakemus hylätään kokonaan tai osittain, hylkääminen olisi perusteltava kirjallisesti.

3 JAKSO

OIKEUSAVUN TEHOKKUUS JA LAATU*Eri oikeusapujärjestelmissä tarjottavan oikeusavun laatu*

17. Oikeudellisten menettelyjen oikeudenmukaisuuden varmistamiseksi oikeusapujärjestelmissä tarjottavan oikeusavun olisi oltava korkeatasoista. Sen vuoksi kaikissa jäsenvaltioissa olisi oltava käytössä oikeudenkäyntiavustajien laadunvarmistusjärjestelmiä.
18. Toimivaltaisilla viranomaisilla olisi oltava käytössään keinot vaihtaa oikeudenkäyntiavustajaa tai vaatia häntä täyttämään velvoitteensa, jos hän ei ole antanut riittävän laadukasta oikeusapua.
19. Jokaisessa jäsenvaltiossa olisi otettava käyttöön oikeudenkäyntiavustajien akkreditointijärjestelmä ja ylläpidettävä sitä.

Akkreditointi

20. Jäsenvaltioita kehoitetaan vahvistamaan oikeudenkäyntiavustajien akkreditointiperusteet ottaen huomioon parhaat käytänteet.

Koulutus

21. Rikosoikeudellisissa menettelyissä annettavaa oikeusapua koskevien päätösten tekemiseen osallistuvan henkilöstön olisi saatava asianmukaista koulutusta.
22. Korkeatasoisen oikeudellisen neuvonnan ja oikeusavun varmistamiseksi olisi edistettävä oikeusapupalveluja tarjoaville lakimiehille suunnattua koulutusta ja koulutusohjelmien laatimista.

23. Oikeudenkäyntiavustajien akkreditoinnin edellytyksenä olisi mahdollisuuksien mukaan oltava sitoutuminen ammatilliseen täydennyskoulutukseen.

Oikeudenkäyntiavustajan nimittäminen

24. Kansallisissa oikeusapujärjestelmissä olisi oikeudenkäyntiavustajaa valittaessa mahdollisuuksien mukaan otettava huomioon epäillyn, syytetyn tai etsityn omat toivomukset.
25. Oikeusapujärjestelmässä olisi pyrittävä varmistamaan oikeudellisen edustuksen jatkuvuus siten, että epäilty, syytetty tai etsitty saa halutessaan käyttää aina samaa oikeudenkäyntiavustajaa.
26. Olisi otettava käyttöön avoimia ja vastuullisia järjestelyjä sen varmistamiseksi, että epäilty, syytetty tai etsitty voi tehdä oikeusapujärjestelmän mukaista oikeusapua koskevan omaehtoisen valinnan ilman että häneen pyritään vaikuttamaan aiheettomasti.

4 JAKSO

TIEDONKERUU JA SEURANTA

Tiedonkeruu

27. Jäsenvaltioiden olisi kerättävä tämän suosituksen seurannan kannalta merkityksellisiä tietoja.

Seuranta

28. Jäsenvaltioiden olisi ilmoitettava komissiolle tämän suosituksen täytäntöönpanemiseksi toteuttamistaan toimista viimeistään (36 kuukauden kuluttua suosituksen tiedoksiantamisesta).

5 JAKSO

LOPPUSÄÄNNÖKSET

29. Tämä suositus on osoitettu jäsenvaltioille.

Tehty Brysselissä 27 päivänä marraskuuta 2013.

Komission puolesta

Viviane REDING

Varapuheenjohtaja